

TEOLOGIJA DVADESETOG STOLJEĆA

Rosino Gibellini, *Teologija dvadesetog stoljeća*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1999., 616 str. (Teologia del XX secolo, Queriniana, Brescia, 3. Izd. 1996.)

Nisu baš rijetki pokušaji da se neko vremensko razdoblje, posebice stoljeće, uzme kao okvir unutar kojega se želi smjestiti određene ideje i pokrete, a koje se potom nastoji protumačiti u skladu s kontekstom problematike kojom se bave. Posljednjih godina nerijetko ćemo naići na osvrtne na teološka razmišljanja i strujanja, što su obilježila dvadeseto stoljeće. Zanimljiv je, na primjer, rad protestantskog teologa H. Zahrnta, koji se međutim zabavio uglavnom samo protestantskom teologijom dvadesetog stoljeća.

Talijanski teolog Rosino Gibellini već se dobrih četvrt stoljeća bavi analizom različitih strujanja u suvremenoj teologiji, te je plod svojega dosadašnjeg rada složio u knjigu koja je, kako joj i sam naslov kaže, zapravo kompendij "teologija dvadesetog stoljeća". Vrlo dobar sintetičar idejnih strujanja i pronicatelj različitih pristupa i razmišljanja, Gibellini je u ovom djelu uspio složiti dovoljno razumljiv i skladan prikaz raznolikih teologija koje su se razvile tijekom ovoga stoljeća što je upravo na izmaku.

Sam Gibellini ovako iznosi svoju zamisao: "U ovoj ćemo studiji pokušati cjelovito prikazati povijest kršćanske misli XX. stoljeća u njezinim najznačajnijim momentima, izdvojivši najzahtjevnije teme i najvažnije tekstove koji označuju njezin put. 'Teologije' koje se nižu iz poglavlja u poglavlje potrebno je promatrati u skladu s perspektivističkim poimanjem (ne skolastičkim ili dijalektičkim) kao različite perspektive s kojih se promatra ne-usporedivi i privlačni objekt (Barth) Otajstva i Objave (tema svojstvena teologiji) u iskustvenom, kulturnom i društvenom ozračju, u kojem je korak po korak nicala teološka misao našeg stoljeća" (str. 4). Iskreno govoreći, autoru valja zahvaliti na trudu i priznati kako je u ovom i te kako zahtjevnom poslu sasvim solidno uspio. K tome ne smijemo smetnuti s uma kako je autorova nakana bila zabaviti se ponajprije "sistematskom teologijom", iako je tu i tamo unio neke pomake više socio-kulturalne naravi. Sama knjiga, koja bi možda mogla nositi, gledom na sadžaj, ispravniji naslov "Teologije (plural!) dvadesetog stoljeća", podijeljena je u 16 poglavlja, koja ćemo ovdje samo nabrojiti, jer ne možemo ulaziti u pojedinosti.

Prva poglavlja (I. -VI., str. 9-150) obrađuju uglavnom važne pomake u protestantskoj teologiji prve polovice dvadesetog stoljeća,

što su bar "indirektno" utjecala na katoličku teologiju. Naslovi poglavlja odražavaju nazive "teoloških smjerova" po kojima su postali poznati. Na početku (I. poglavlje) stoji *Dijalektička teologija*, koja je odgovor na liberalnu protestantsku teologiju, a glavni joj je predstavnik K. Barth, pa Gibellini donosi i neke njegove tekstove iz "Poslanice Rimljanima" i "Crkvene dogmatike". Slijedi II. poglavlje, *Egzistencijalna teologija*, obilježeno projektom demitologizacije što ga je na vidjelo iznio R. Bultmann u svojim radovima o Novom zavjetu, posebno putem egzegeze i hermeneutike tekstova o Isusovu uskrsnuću. Reakcije su na ovaj projekt u protestantizmu bile mnogostruke. *Hermeneutička teologija* (III. poglavlje), s glavnim predstavnicima E. Fuchsom i G. Ebelingom usredotočila se na "govor vjere" i na "hermeneutiku kao nauk o Božjoj riječi", dok je P. Tilich tražeći put k novom razumijevanju odnosa između religije i kulture, osobito svojim pristupom graničnim pitanjima, otvorio suvremeni problem *Teologije kulture* (IV. poglavlje). U strahotnom vremenu neposredne ratne prijetnje i za vrijeme Drugoga svjetskog rata postavilo se pitanje odnosa vjere u Krista Spasitelja i etičkog djelovanja, odnosno problem "nereligioznog kršćanstva u emancipiranom svijetu", to jest odnosa Teologije i modernog doba (V. poglavlje), što posebice ističe teolog mučenik D. Bonhoeffer. Ovaj dio završava *Teologijom sekularizacije* (VI. poglavlje), poznatom pod imenom "Teologija mrtvog Boga" (H. Cox, P. van Buren) koja nas uvodi u burno vrijeme šezdesetih godina dvadesetog stoljeća.

Drugi dio, može se tako reći iako to u knjizi nije baš takvim označeno, tvori samo VII. poglavlje, koje ima naslov *Put katoličke teologije od modernističke kontroverzije do antropološkog zaokreta*, i obrađuje isto vremensko razdoblje kao i prvih šest poglavlja, samo ovaj put u katoličkoj teologiji. U stotinjak stranica (151-254) autor skicira put od A. Loisyja i modernističke kontroverzije, preko francuske "nove teologije", sve do transcendentalne teologije K. Rahnera i "teodramatike" H. U. von Balthasara. Gibellini uočava posebno značenje takozvane francuske škole, kojoj posvećuje puno prostora, analizirajući osnovne teološke ideje P. Th. De Chardina, H. de Lubaca, J. Danieloua, M. D. Cheuna i Y. Congara. U ovaj odlomak autor je uključio i takozvanu "kerigmatsku teologiju", te R. Guardinija. Može se reći kako se zapravo radi o sažetom prikazu katoličke teologije u razdoblju od početka dvadesetog stoljeća pa do Drugoga vatikanskog sabora, odnosno o idejama koje su pridonijele svim onim promjenama koje je Sabor unio u Katoličku crkvu. Ipak, ako se već bavi katoličkom teologijom, autor je svakako trebao uključiti i pomake na polju teologije sakramenata (npr. O.

Semmelroth), koji su se također odrazili na druga teološka područja, a posebno su pridonijeli obnovi bogoštovne prakse Crkve.

Razdoblje šezdesetih i sedamdestih godina obilježeno je u teologiji pomakom prema konkretizaciji teoloških problema u odnosu na svakodnevicu posebno na društveni život. To razdoblje obrađeno je u trećem dijelu Gibellinijeva kompendija (str. 255-382). Osmo poglavlje, *Teologija povijesti*, prikazuje problem odnosa teologije, povijesti i spasenja, kako ga obrađuju katolički i protestantski autori (O. Cullmann, W. Pannenberg), a IX. poglavlje prikazuje poznatu i priznatu *Teologiju nade*, koja se "nakon Auschwitzta" i pred izazovom marksističke misli, vratila pitanjima mesijanizma i eshatologije (J. Moltmann). Deseto nas poglavlje uvodi u *Političku teologiju* J. B. Metza, kojemu će se pridružiti cijeli niz značajnih autora, analizirajući "društvene i političke implikacije kršćanske poruke". U ovaj niz autor je uključio u XI. poglavlju, problem zvan *Teologija i iskustvo*, u kojemu je obradio teološki, posebno kristološki pristup E. Schillebeeckxa, iako bi možda logičnije bilo da je poglavlje o političkoj teologiji odmah nastavio XII. poglavljem o *Teologiji oslobođenja* (G. Gutierrez, L. Boff, J. Sobrino), jer je ona "zakonito dijete političke teologije". Možda je malo začudo da ovom problemu Gibellini ne posvećuje baš puno prostora, u usporedbi s nekim drugim teološkim gibanjima, kad se sjetimo svih poteškoća i kontroverzija oko same "teologije oslobođenja".

Završni, četvrti dio (prema našoj podjeli, str. 383-517) obuhvaća suvremena, odnosno aktualna gibanja u teologiji, koja su međusobno vrlo različita, ali imaju neke zajedničke osnove. To su *Crnačka teologija* (XIII. poglavlje, J. Cone) i *Feministička teologija* (XIV. poglavlje, E. Schüssler-Fiorenza) te *Teologija trećeg svijeta* (XV. poglavlje), koja je zapravo zbir različitih teoloških pokušaja da se kršćanskoj teologiji i njezinim zahtjevima i problemima pristupi iz drugačijeg kulturno-povijesnog kuta, iz različitog iskustva i društvene zbilje, kao što je situacija afričkoga, azijskoga ili oceanijskog kršćanstva. Tu se svakako još uvijek više radi o naznakama mogućih putova u procesu inkulturacije kršćanstva nego li o ozbiljnoj obradi cjelovite sistematske teologije. Na kraju, što također pripada aktualnoj teološkoj zbilji, Gibellini stavlja *Ekumensku teologiju* (XVI. poglavlje) s posebnim naglaskom na "teologiju religija" H. Künga.

Ovu (našu) podjelu Gibellini potvrđuje u *Zaključku* (str. 59-520) svoje knjige, kad kaže da su se u dvadesetom stoljeću u teologiji dogodila četiri velika zaokreta, i to *dijalektički zaokret* u protestantskoj teologiji prve polovice stoljeća, *antropološki zaokret* u pretkoncilskoj katoličkoj teologiji, *društveni zaokret* u političkoj teologiji i teologiji oslobođenja, te konačno *zaokret k inkulturaciji* što

ga upravo proživljavamo. Sva ova četiri zaokreta autor solidno prikazuje i nalizira, pružajući i izvatke iz najvažnijih teoloških tekstova za pojedino razdoblje.

Na kraju knjige nalazi se, osobito za nas koji nemamo obilnu teološku literaturu na hrvatskome jeziku, važan *Bibliografski dodatak* (str. 521-528), u kojemu su donesene bibliografske jedinice razvrstane po poglavljima, koje sadrže sve glavne tekstove i najznačajnije studije o pojedinoj temi. Na kraju se nalazi i *Indeks imena* (str. 599-612).

Što reći na kraju prelistavanja ovoga kompendija "teologija dvadesetog stoljeća"? Prevoditelji vjerojatno nisu ni mogli izabrati zaokruženiije djelo te im valja odati priznanje da su "na vrijeme" (1999. je na kraju XX. stoljeća) izdali jedan ovakav priručnik. Ipak, ne smijemo zaboraviti i neka ograničenja. Gibellini obrađuje katoličku i protestantsku sistematsku teologiju u kojoj prva mjesta zauzimaju njemačka i francuska teološka tradicija, koja se pri kraju otvara Latinskoj Americi i trećem svijetu. Jedina veća zamjerka je potpuni *izostanak pravoslavne teologije*, koja ipak nije beznačajna u teološkim gibanjima XX. stoljeća, ako radi ničeg drugog onda radi utjecaja na razvoj pneumatologije i ekumenske teologije.

U svakom slučaju, Gibellinijeva knjiga veoma je značajno i korisno djelo za bolje upoznavanje i razumijevanje onoga što se danas događa u katoličkoj i protestantskoj teologiji, te u teološkom ekumenskom dijalogu koji je još uvijek pred nama. Stoga je preporučujemo svima koji se zanimaju za teologiju.

Ante Mateljan

SAMO ISTINA LJUDE POVEZUJE I OD ZLA IH OSLOBAĐA

"Crkva u svijetu" br. 4/1998. donosi članak naslovljen "Političke religije i novo mirotvorstvo", iz pera našega dobro znanog sociologa prof. Željka Mardešića, koji kaže da su "sve tri konfesije na području bivše Jugoslavije - bile očito manipulirane od nacionalističkih politika".

Stavljati u istu ravan sve tri "konfesije" i "sve tri nacionalističke politike" na području bivše Jugoslavije, a ne uvažavati razlike koje postoje između tih konfesija i tih "nacionalističkih politika", znači krivotvoriti povijesne činjenice. Naime, ne može se izjednačavati velikosrpska porobljivačka genocidna fašistoidna "nacionalistička (zašto ne reći šovinistička) politika", s hrvatskom "nacionalističkom